[Erdélyi Magyar Adatbank]

III

BALLADÁK MESEVÁLTOZATAI

[Vákát oldal]

260

ÉFIÚ LEÁNY, KEGYES

A KEGYETLEN ANYA

Vót eccer s eccer a régi verekedések idején egy szép leány, s annak vót két gyermeke s egy kéncses ládája. S hogy verekedés vót, posztították el a gyermekeket, ölték meg, a vagyonságot vették el.

Sírni kezd az éfjú leány, kegyes: „Ha ingemet megkapnak, mit tudok csinyálni. Ez a két gyermekem van s ez a kéncses ládám. Ha el találják venni, miből tudok én megélni.” Gondolta magába: fussanak el bé az erdőbe.

Felkele egy jó regvel, felkőti a gyermekeit, útnak indultak. Bémennek a nagy rengeteg erdőbe. Elé fognak egy nagy setét úton. Hát miha hallaná lovak dobogását. Gondolta magába: most lefogják s elviszik a kéncses ládáját.

A jobb vállán vitte a kéncses küsládáját, s a bal vállán vitte futkosó kisfiát. Csakhamar leteszi a kicsi fiát. Keservesen sírt a kicsi fia, könyörgött neki. Ő azt gondolta, ha a kicsi fiát leteszi, el tud futni a kéncsivel. Sírt, könyörgött a kicsi fia: „Anyám, édesanyám, ne hagyjon el ingem ebbe a setét erdőbe. Csak azt engedje meg: fogjam a küs ujját, s mennyek el kend után.” „Nem kellecc, nem kellecc, futkosó küsfiam. Az erdei vadak legyenek apáid s az égi madarak legyenek anyáid.” „Anyám, édesanyám, ne kérj átkot reám, met az anyai átok megfogja gyermekit. Bárcsak azt engedd meg, míg szememvel látlak, mennyek el utánnad.” De még reá se nézett. „Az égi madarak legyenek anyáid, s az erdei vadak szerteszaggassanak! S a te húsocskádat ágról ágra hánnyák! Az égi madarak véredbe feredjenek!” Ott hatta a kicsi fiát, s ment elébb a leányával s a kéncses ládájával.

Elébb mintha esment hallta vóna lovak dobogását. Hamar meg es gondolta, hogy most hagyja el leányát. „Maradj itt, leányom, met nekem nem kellecc többet!” Sírni kezdett a leánya: „Anyám, édesanyám, mét nem hattál el ott a testvérkém mellett. Ha bár ketten lettünk lenne minden nehézségbe.” De a leány nem akart maradni el tőle, mind ment utána. Visszaszidta. Azt gondolta, ha őt es elhagyja, elszabadul a kéncses ládájával.

A leányocska leült egy fa tövire, sirogatni kezdett. Kérte a jó Istent, kapja meg testvérit.

Az asszony csak ment elébb a kéncses küs ládájával. Há mikor nézi: fut vele szembe egy tehen. Az idei bornyát szarva között hozta, a tavalyi bornyát maga után hítta. Megállott az asszony, sírni kezdett: „Istenem, Istenem, ez es ellenségtől fut, s méges nem hagyja a bornyát. Hát én lelkes állat, hogy tudtam elhagyni?”

Letette a kéncsit egy magos törfa alá, s visszatére: kerejse meg gyermekeit. Mikor visszamene, se leánka, se gyermek. Az erdei vadak mind esszeszaggatták, s az égi madarak vérikbe feredtek.

Visszatért a kéncses ládájához. Há mikor menyen vissza, a kéncses láda suhutt. Leült a fa tövire, sírni kezdett. Mondta magába: „Csak az Isten vert meg ingem. Hogy tudtam elhagyni az én gyermekeimet. Istenem, Istenem, immá’ merre mennyek? Se gyermekeim nincsenek, se kéncses ládám nincs.”

Kisírta magát egy fa tövin, elment s felakasztotta magát egy fára. S az ő húsát es úgy szaggatták szét az erdei vadak. Mit kívánt az ő gyermekeinek, ahogy ő megátkozta vót, úgy halt meg ő es.

Rácsila (Moldva), 1959

261

MÓNÁR ANNA

AZ ELCSALT MENYECSKE

Hol vót, hol nem vót, há' vót eccer egy pár ember. Azok olyan jól éltek, hogy többet nem vót még merre. Az ember erdőpásztor vót. Vót egy kicsikéik es. De az asszony erőst szép vót. Mind haragudtak réjik, hogy milyen jól élnek.

Vót egy katona, melyik csalta ki az asszonyokat az erdőbe s aggatta fel őket. De valami irigy asszonyok reávették a katonát, hogy csalja el azt es. El es ment a katona, s kezdte csalni. Az asszony nem akart. Addig csalta a katona, s addig erre s emerre, hogy kiverte az eszit. Ott hagyta a kicsikéit a bücsübe, s útnak indultak. Mikor este hazajött az embere az erdőről, megkapta a kicsi gyermekét sírva. Feleségét rikojtsa, keresi, suhutt nincs.

Ők mentek, mentek, s a katona bévitte őt egy nagy rengeteg erdőbe. Mondja az asszonynak: „Ülj le, néjz egy kicsit a fejembe." Éppeng az alá a fa alá ültette le, melyikre aggatta őköt. Egy bukros fa alá. Nez az asszony a fejibe a katonának. De a gondja mind vijsza a kicsi fiához vót s az emberihez. Gondolta, milyen jól éltek ők, s hogy tudta ő otthagyni az emberit, s elmennyen hazulról. Egyet nagyot sóhajtott az asszony, s felfelé tekintett. Meg es látta a fán: kilenc felakasztva, s tizedik az ő testvére. Úgy megéjedett az asszony, hogy egészen elment az ereje. Meggondolta abba hejbe, hogy métt van ő es oda vive. Sírni kezdett. Reacseppent a katonának a nyakára a könnye. Felszekik a katona. „Mé' sirc magad, Mónár Anna?" — „Én nem sírok, te katona, elfölhitett, s a felhőből cseppent egy csepp eső." De a katona kezdte venni mind szép beszédvel s csalogatta. Háha meg tudná csalni,

hogy felmenjen a fára. Mondá neki: „Mónár Anna, menyj fel magad ide erre a fára. Vágd le onné', mejikek fel vannak akasztva." De a katona nem mondta, hogy ő aggatta fel. „Ó, te katona, én mitőte ezen a világon vagyok, sohasem hágtam fel fára. Hágj fel magad, hogy lássam meg, s utánnad én es felhágok." Fel es szekik bátran a katona: mutassa meg Mónár Annának, hogy hágnak fára. Hogy szökött fel, hogy nem, visszaejté az éles kardját. Szépen mondja: „Anna, Anna, Mónár Anna, vesd fel ide a kardomat." — „Fel én — mondja Mónár Anna —, de el es teszem a napodat. Hogy húzta neked a szived, hogy ennyi világot felaggass. Ingemet es azért csaltál, testvérem mellé felakajsz. De nem lesz ki, mer én elteszem a napodat." Sírni kezdett a katona, könyörögni kezdett neki: „Hadd meg, Anna, a napomat, s add vissza a kardomat, me' felfogadom én előtted, hogy többet soha senkit fel nem akasztok." — „Neked a fogadásod olyan, mint a macskának. Felfogadod s meg es teszed." Akkor a katona, hogy szállott le a fáról, Mónár Anna levágta a fejit.

Sírni kezdett akkor Mónár Anna. Keservesen siratta a testvérit, hogy hol kellett ő meghaljon. Felhágott a fára, levette onnét. Egyéb tehetsége nem vót, de bár a lapiba bétakarta, eltemette. Immá' gondolkozott, merre mennyen, s merre fogjon? Levetkeztette a katonát, felőtözött gúnyájába, s elindult a hazájába.

Mikor béért a faluba, akkor mondják az asszonyok: „Esmeng jő a katona. De mi legyen vele? Nem olyan víg, aki vót. Feje lesütve, sírva mejen az úton."

Mikor hazaér a kapuba, há az embere künnt vót, vágta a fát. „Jó estét, jámbor gazda!" — mondá neki Mónár Anna. „Isten hozott, te katona." — „Adna nekem az éccakára szállást?" — „A jó Istené a szállás, te katona. De nálam te nem tudsz nyugunni, me' nekem van egy kicsi gyermekem, s az úgy sír. Három naptól sem nem szopott, sem nem aludt." — „A nem baj, jámbor gazda, azétt tudok én aludni."

Bé jes mejen a katona, s mondja az embernek: „Van-e közelibe itt korcsoma?” — „Messze sincsen, közel sincsen. Csak a falu közepibe.” — „Hojzon nekem egy liter bort!” — Én nem menyek, te katona — mondá neki az ember —, me’ meghal a kicsi fiam.” — „A nem hal meg, jámbor gazda.”

El es menyen az ember, hojzon neki bort. Mónár Anna kibongolta dolomántját, s megszoptatta kicsi fiát. Ahogy szopott, úgy elaludt.

Meg es tért az ember a háznál. Ér a kapuhoz, de nem hallja, a kicsi fia sírjon. Meg es éjedett. Béfut bátran. „Ugye meghótt kicsi fiam?” — „A nem hótt meg, csak elaludt.” — „Én Istenem, mi az oka? Három naptól sem nem szopott, sem nem aludt.” — „Nádmézet adtam szájába, s ahogy szopta, úgy elaludt.”

Leültek az asztalhoz, hogy megigyák a bort. Illogattak, beszélgettek. Az ember sírt, panaszkodott. Milyen jó asszonya vót s elment valahová, nem kapja suhutt. Csak mondja neki a katona: „Visszajönne Mónár Anna, megszidná-je, megverné-je.” — „Meg sem szidnám, s meg sem verném, soha életjibe még elé se hoznám.” Akkor sírni kezdett Mónár Anna. Kibongolta dolomántját. „Jámbor gazda, jámbor gazda, én vagyok e Mónár Anna!”

A gazda nem es kérdette, hogy hol járt, s hol vót. úgy megörvendett.

Rácsila (Moldva), 1959

262

A NAGY HEGYI TOLVAJ

A ZSIVÁNY FELESÉGE

Vót eccer egy szegén ember s egy asszony. Azoknak vót egy szép leányik. Az olyan szép leány vót, hogy királylegények kérették, s így es nem ment el utánnik.

Csak eccer eljő egy szép cifra katona. Hogy jő neki, hogy nem, elment az után. Olyan messze elvitték, nem es abba az országba vót. Más országba vitte átal. Ő nem tudta, kicsoda az a katona, de az egy nagy hegyi tolvaj vót.

Tölt-múlt az idő, de ő örökké véres ruhákat mosott. Ő örökké véresen jött haza. Örökké ment, s jött, de a felesége sohase tudta: hová mejen s honnan jő. Ő csak annyit tudott, hogy mindennap véres ruhát mosott a patakon.

Egy regvel csak elkezdte énekelgetni, amint mosott a patakon:

Madarka, madarka,
Ne zavard a vizet,
Hogy igyam belőle,
Hogy írjak levelet,
Apámnak s anyámnak,
Szűbéli mátkámnak,
Hogy tudják meg ők es,
Kinek adtak férhez,
Cifra katonának,
Hat ökrös gazdának,
Nagy hegyi tolvajnak.

Hogy elvégzette a mosást, bement a házba, hogy elalítsa a bubáját. De ő ott es csak énekelt eléfelé.

Akkor jött es az embere, a tolvaj, s meghallotta,

mit énekel. Kérdi es: „Mét sírc magad, asszony, ki szomorított meg?” — „Senki ingem meg nem szomorított. Cserefát égetek, gyermeket rengetek. Cserefának füstje hozta ki a könyveimet.” — „Hazudsz, kutya asszony, halltam bánatodat. Mi nem ér neked, mit nem szeretsz nálam? Nincs mit egyél s felvégy magadra?” — „Vagyon csendes, jámbor uram, mindenem van nekem. Van mit egyem es, van mit felvegyek es. Csak az idegenség bántsa a szívemet. Messze van édesapám s édesanyám. Milyen rég idehozott, s nem vitt el bár látólag héjzik.”

„Készülj, kutya asszony, a búzamezőre s a fejvevő székre.” — „Minek mennyek, társam, mét vicc ingem oda? Gondolom, hogy olyan nagyot nem vétettem neked.” Akkor szegény asszony fődre leborula, s keservesen sírni fogott. „Engedjen meg nekem, csendes, jámbor uram. Bár még egy esztendőt: nöjjen meg gyermekünk. Met erőst kicsike, tőlem elmaradjon, s az idegen kézre keservesen hagyjam!” De a kutya tolvaj, mégsem sajnálta asszonyát. „Én ezt parancsoltam, s ennek így kell lenni!” S akkor aval ki es ment a házból.

Szegény asszony mit csináljan? Eléhitta a szógát: „Hallod-e, kicsi szógám. El kell vigy ingemet magad ki a búzamezőre, hogy a gazdád vegye fejemet.” — „Mit mond maga, gazdaasszonyom? Hogy tudná magának fejit venni, mit vétett akkorát?” — „Tudtam szerint semmit se vétettem. Csak keseredett vótam, búmba énekeltem, s ő azt meg kellett hallja.”

Elmejen a szóga, eléhojza a hintót, s felveszi álmából a kicsike gyermeket. Felülnek a hintóba, s mennek ki a búzamezőre. De menőleg az asszony egyet könyörgött a szógának. „János, kicsi szógám, ügyelj jól a gyermekemre. Mikor megéred, hogy megnő, mondd meg neki, az édesanyja hogy hótt meg, s milyen ártatlan vót.” Hogy tudja meg ő es, mi átal hótt meg az édesanyja. „Én még arra kérlek, mikor fejemet levágja, tedd a réztángyérba, s öntözd ürmös borval. Küldd ki

a fejemet Kolozsvárra, hogy ott tegyék várkapura. Vegyen példát róla minden apa s anya, hogy tudják meg ők es, hogy adják a leányikat férjhez.”

Akkor ki es értek a hintóval a búzamezőre. A kutya tolvaj leragadja a hintóról, reátette a csutakra a fejét s levágta.

A szóga elvette a fejét, hogy ne vegye számát a tolvaj. Felültek a kicsikével a hintóba. Jövőleg, amint jöttek hazafelé a hintóval, a kicsike sírni kezdett. De János kezdett énekelgetni neki, hogy alalítsa:

Belibe, belibe,
Kicsi Ráduj Péter,
Me’ minnyá’ jő mámá,
Hoz neked csicsikét,
Má’ minnyá’ jő tátá,
Hoz neked kácsikát.”

A. tolvaj mikor meghallta, abba hejbe megszakadt a szíve, s a gyermek elmaradott. Aztá János nevelte fel. Neki vót gondja reá. Ő maradott a vagyanjikba.

Rácsila (Moldva), 1959

263

BÍRÓ JÁNOS, BÍRÓ KATA

A KÉT RAB TESTVÉR

Bíró Katát s Bíró Jánost elrablották a törökök s a tatárok. Tizennégy esztendőt mind hizlalták őket. Csak dióbelet s jó búzakenyeret attak nekik enni, hogy jól meghijzanak. Ezek a tatárok ették az embereket es.

Bíró János értette valamennyet a beszédjüket es, hogy immá’ annyi időt ott vótak köztik.

Felvirjattak egy szép vasárnap regvel, s csak mondja egyik tatár az édesanyjának: „Mire mi visszajövünk, kend Katit nekünk megsüjse ebédre.” De János, hogy értette beszédjiket, sírva mondá Bíró Katának: „Húgom, édes húgom, magad jól vigyájz, met mingyá jő a bába, hogy tégedet vejsen belé a kuptorba. Jön a kotyigával, hogy kotyigájzatok, de magad nehogy felülj a kotyigába, met ha magad felülc, bévet a kuptorba kotyigastól. Csak azt mondjad neki, hogy magad nem tucc reáülni, met soha kotyigán nem ültél. Mondjad, mutitsa meg neked, hogy kell reá ülni, s mikor reá ülne, lökd bé a kuptorba. Met ha magad meg nem teszed, elvesztenek minket. De ha magad ügyess lécc, akkor mi innen megszabadulunk.”

Oda es mene a bába, s mondja: „Jere, ülj fel, Kata, hordojzalak meg én egy kicsiddég a kotyigacskába.” — „Én nem tudok felülni, met én nem szoktam vót az apám házánal kotyigával járni. Mutissa meg kend nekem, hogy kell reáülni. Magam es felülek oda kejed mellé.”

Mikor a bába felült, szekett bátran Kata, s belétaszitotta a tüzes kuptorba. „Na, húgom, Bíró Kata, készülj bátran. Immá’ induljunk el mi es a mi szép hazánkba a mi jó szüleinkhez, hogy még megláthajsuk őköt!” Met bizony tizennégy esztendő sok szép üdő.

Leakasztotta Bíró János szegről fényes kardját, s elindultak haza. Mentek, menegettek, s az úton ketten beszélgettek, hogy még ők es valahára még haza es érnének?

Közbe hazatértek a tatárok es, hogy déleljenek. Veszik ki a húst a kuptorból, hogy egyék meg Katit. Hát amikor kivették, nem tutták megenni. Nem tutták megenni, met vén vót s inas vót a hús.

Akkor egyik csak számát vette, hogy e nem Bíró Kata húsa. Hogy a bábát se kapták suhutt, egyik csak elrikojtá magát: „Ezek megsütték anyánkat s elfut-

tak. Induljunk csak bátran utánnik, hogy fogjuk meg őköt!”

Amind mennek, Bíró János számát vette, hogy jönnek a tatárok utánnik. „Húgom, húgom, Kata, néjz te hátra egy keveset, de te nehogy megejedj.” — „Bátyám, Bíró János, jőnek a tatárok s rabolnak el minket. De ojan sokan vannak, mind a felleg az égen.” — „Magad, húgom, bújj bé ebbe a vízmosásba, fordulj napkeletre, s úgy kérjed az Istent, hogy segéljen meg, elvághajsam őköt. Adjon erőt a karomba, hogy meggyőjzem őköt!”

S csak kiszollá János, s ott es termettek a tatárok. János mind elvágta őköt, s csak egyet fogott hagyni hírmondani. Annak es az egyik karját levágta, s úgy csapta el félkézvel.

Akkor János csak rikojtá a húgát: „Kata, édes húgom, kelj ki vízmosásból. Tépd el a ruhacskádat, met a tatárok egyik kicsidújam levágták, s úgy esszeliggattak, mind a rosta s a szita!”

Bekötözte Kata a bátyját, s elindulának hazájikba. Estére hazaérének az apjuk házához, s hát ottan éppen bál vala, nagy múlatság a Bíróék házába. „Menyj bé, húgom, s kérj magad egy kicsi tejet, s mondjad azt, hogy egy beteged vagyan.”

Bémene Kata, sírva könyörgött, ha neki egy kicsi tejet adnának. De a házigazda elszidta őköt. „Menj ki, kúdus, menj ki a házambul, met még a bűzötöket sem nem állhatom. Inkább a kutyáimnak kitőtöm tejemet, mintsább odaadjam nektek ezer idegennek.”

„Bátyám, Bíró János, nem adának tejet, s még el es szidának.” — „Csak még menj bé, húgom, s kérj egy kicsi málét. Én csak azétt küdlek, hogy hátha megismernének.”

Bément szegény Bíró Kata, eseng, de csak azt mondá a gazda: „Menyj ki, kúdus, a házamból, met bűzödet sem állhatom. Mintsább neked adnám a darab málémat, inkábbot oda vetem kutyáimnak.”

Kimene szegény Bíró Kata, s nagy búsan mondá bátyának. De a bátyja eseng csak vijszakülte: „Menj bé, Kata, s kérjél te nekünk szállást, ha nem es házikba, bár a szemet vető helyre, ha bécsapnának, hogy ne maradjunk az uccán éccakára.”

De a gazda eseng csak elhajtotta Katát: „Menj ki, kúdus, takarodj ki a házamból, met én még bűzöd sem állhatom! Mintsább én titeket bécsapnálak a szemet vetegető helyre, inkább a kutyáimat ott fogom hálatni.”

Kimejen Kata nagy búsan, s mondá a bátyjának. De Bíró János eseng csak visszaküdte: „Menj bé, húgom, s kérj te nekünk szállást bár az istállóba!”

Bémejen szegén Bíró Kata az apjáékhoz immá’ negyeccer es. Kéri, csapják bé őköt bár az istállóba, met egy betege vagyan a kapujikba. „Menyjetek bé oda, met ott bűzötöket nem érzem!”

Bémenének az istállóba, s csak azt mondá Bíró János: „Szegén Bíró János, első kakas szókor megfogant a szavam. Másod kakas szókor kimúlok világból.” — S még szavát se végezte, keccer szólott a kakas, s abba helybe meg es hótt.

Bíró Kata nagy jajszókval siratgatni kezdte. Olyan szépen mondogatta: „Bátyám, Bíró János, kit a törökök s a tatárok elrablottak vala. Eljövénk mi es az apánk házához. Bátyám, bátyám, Bíró János, első kakas szókor megfogant a szava, másod kakas szókor kimúlt a világból.”

Kimejen egy szóga, s meghallja Katának keserves jajszavát. Menyen es bátran vissza, s mondja vala: „Asszonyom, asszonyom, de nagy dólgot halltam. Az egyik cigány meghótt, s a másik mind úgy sirajsa: Bátyám, Bíró János, elrablott testvérem, tizennégy esztendeig tatárok rabjik vótunk, most eljövénk mik es az apánk házához, de még a bűzünket se fogták állhatni, nemhogy házikba béfogadjanak. Bátyám, Bíró János, első kakas szókor megfogant a szava, másod kakas szókor világból kimúllott.”

Akkor a gazda meg es csapta a szógálót: „Menyj el magad, menyj el, s ne es juttasd eszembe, mert tizennégy esztendőtől még a porik sincsen, nemhogy ők legyenek.”

Kiment egy más szóga es, de az es csak mind úgy mondja vala. A házigazda ezt es megcsapta. „Menyj el magad, met annyi időtől még a porik sincsen, nemhogy ők legyenek. Még ne es juttasd eszembe.”

Kimene a harmadik es, de ez es csak azt mondja. Ezt es megcsapta a gazda, de méges kimene, hogy hallja meg maga a füleivel. Hát amikor hallja, hogy siratozik Kata, bement az istállóba: „Katikám, Katikám, elrablott leányom, mét nem mondtad magad, hogy ti vagytok. Me’ nemcsak a házamba, de meleg kebelembe es bétettelek lenne.”

Akkor kiment az anyjik es, de az es csak azt mondta: „Hogyha tudtam vóna, gyermekeim vattak, meleg kebelembe bécsaptalak vóna.” — „Nem kellett kebele, csak a meleg háza, még azt es sajnálotta kend az édes gyermekeitől es.” Mikor Kata ezt kiszollotta, megszakadt a szíve s ő es meghótt.

Lészped (Moldva), 1959

264

AZ ELRABOLT LEÁNY

Eccer s eccer, erőst régen, mikor a törökök s a tatárok rablották el az éfiuságot, lopták el a leányokat, ölték meg, csinyáltak kacagságot rétik, egy szegény öregasszonynak es vót egy szép leánya. De a törökök azt es megszemelték vót. Megmondták vót neki, tartojzék ekkor s ekkorra. De a leány csak sírt s búsult, nem merte az édesannyának es mondani, hogy ne rontsa a szívit, met az édesannya erőst tartott héjza, hogy csak az az egy leánya vót. Senkije nem vót a világon.

A leány azon a napon, mikor tudta, kell jöjjenek a törökök, felült az ablak mellé, varogatott. Mikor sírt,

mikor énekelt. Kérdi az édesannya: „Mi van, fiam, véled? Miféle nagy nehézség nyomja a szívedet?” — „Édesanyám, majtég el kell váljunk egymástól.” Megéjed az édesannya, s mondja neki: „Minek, fiam? Magad úgy nem jártál? A törökök nem láttak meg tégedet?” — „Nem láttak, édesanyám, csak erőst nyomja valami a szüvemet.” Hát lássa a leány: jönnek a törökök. Mondá az édesannyának siratozva éneklőleg:

Anyám, édesanyám,
Rejtsen el ingemet,
Jönnek a törökök
S rabolnak el ingem.
Felüték a zászlót
Kapum felfájára,
Megverék az dobot
Szüvem bánatára.

Sírni kezdett az öreg édesanyja: „Hová rejtselek el? Menj bé a kamarába, s bújj el egy ládába!” Mennyit elment a leánya s elbútt, s akkor rea es rohantak a törökök s a tatárok. Megfogták az édesanyját s kénzani kezdték. „Mondd meg, öreganyánk, hol van a leányod?” „Nem vót nekem lyányom, nincsen még gyermekem es.” Akkor még jobban verni kezdték. „Add elé lyányodat, met ha elé nem adod, téged megölünk, s őt méges megkapjuk.” Mégsem akarta az édesanyja. Gondolta, ha meghal es, úgy se mondja meg, hol van a leánya. Még jobban kénozták, ajtó között szorították. „Mondd meg, kutya asszony, hol van a leányod?” De majt nem vót ki szóljan, úgy meg vót kénozva. „Menj bé kamarába, s ott van egy ládába!” Bémentek s kihúzták virágszáll szép leányát onnét. Mikor meglátta a leánya, olyan erőst megkénozták az édesannyát, kezdte csúfolni s töpdösni a törökököt. Gondolta ő, ha szépen beszélget es vélük, méges elteszik az ő napját. Szidták a törökök. „Hallgass, kutya leány, mét átkozc te minköt.” — „Én úgy megátkozlak” — sirval mondta

a leány: „Az Isten engedje meg, senkitek se legyen. Mikor hazatértek, ne kapjatok otthon sem édesanyát, sem édesapát, se gyermeketeket, senkit ne kapjatok otthon.” Megragadták akkor, fődig leverték, rétta tapodtak. Megkötözték kezeit, lábait, lelakatolták. De a leány sírva mondja: „Ruháim, ruháim, szép rostos ruháim, mikor fejem veszik, fődre lehújjatok s ingem sirassatok!” Az édesanyja kezdett siratozni, kezdte átkozni magát:

Istenem, Istenem,
Szerelmes Istenem,
Minek teremtettél
Anyának a fődre,
Mét nem teremtettél
Kősziklát erdőbe.
Met a kősziklának
Semmi nem tud ártni,
De az én szívem most
El tuda repedni.

Kivitték a leányát a kapun, visszarikojt: „Ne sírjon, édesanyám, s ne búsuljon, met ha halált szenvedek es, nem leszek az ők rabjik!”

Kivitték a leányt egy rengeteg erdőbe. Kénzották, szidták, verték. Látták, semmire nem tudnak menni véle, levágták a fejit. Ott hatták a törökök, s elmentek.

A szereteje hírt kapott, futkos az erdőbe, keresi. Rikojtsa, nem kapja. Hall egy valami sirást a lapiba:

Fejelről lefelé
Folydogál egy patak,
Sírval keres ingem,
Sírval az édesem,
Kereshecc, édesem,
Met el vagyok rejtve,
Cserefa lapiba
Bé vagyok temetve.

Odamenyen a szereteje, kitakarja a lapiból. Mikor meglátta, a feje le van vágval, reáborul, megölelte, megszakadt a szíve, s meghótt ő es mellette.

Rácsila (Moldva), 1959

265

SZEGÉN CSOBÁNLEGÉNY

A SZERETET PRÓBÁJA

Vót eccer egy ember s egy asszony. Azoknak vót három gyermeke. A legküssebb elment johó örzeni csobánnak. De ő sok időt odaült. Itthon vót az édesapja, testvérei, megdorilta vót őket. Vót egy szereteje. Csak eccer kifizették, sok aranygyat elvett, hogy szógált. A szolgálásétt.

Gondolta magába, menjen el haza héjzik. Az úton mit gondolt, mit nem, csalja meg őköt, hogy az aranygy helyett a kebelibe egy kígyó van. Lássa meg, hogy tartnak héjzá. Megszabadítnak-e tőle vaj nem?

Hazamejen. Mikor az édesanyja meglátta, nagyon megörvendett. Megörvendett, megcsókolta. Kezdte kérdezgetni, hol elé járt, mit húzott? „Nagyon jól vótam, édesanyám. Csak annyi, hogy idegenyek között vótam. De egy nagy dolog történt, édesanyám. Hogy etettem a johókval, lefeküdtem a patak martjára, s egy sárig esküdt kégyó bébútt kebelembe, s aki azt kiveszi, fél karját megeszi. Talán, édesanyám, talán kend kiveszi.” „Mintsábbod ellegyek a fél karom nékül, inkábbod elleszek az én fiam nékül. Menj elé te, fiam, menj elé bácsidhoz, könyörögjél neki, háha ő kiveszi.”

Szegény legény megcsókolta az édesanyjának a kezét, fődig lehajulva, sírva mondta neki: „Anyám, édes-

anyám, ha te édesanya s nem tudod kivenni, a csak testvérem, a még úgyse szabadít meg ingem.” — „Nem tudom, gyermekem, fél kezem elveszteni. Menyj elé te oda, háha ő kiveszi.”

Szegén legény látta, hogy nem akarja kivenni, megcsókolta az édesanyja kezit, felkőtt, elbúcsúzott, s útnak indula.

Elment bácsijához, sírva mondá neki: „Bácsim, édes bácsim, csobánlegény vótam. Lefeküdtem vala s a patak martjára. Sárig esküdt kégyó bébutt kebelembe. S aki azt kiveszi, fél karját megeszi. Talán, édes bácsim, talán kend kiveszi.” „Menj elé te, ecsém, menj elé nénédhez. Me’ mintsább ellegyek a fél karom nékül, inkábbod elleszek az én ecsém nékült.” Ott es sírt, könyörgött, s ha látta, hogy nem segítik, elébb ment. Nénjénél es mind csak úgy pacilt. Az es azt felelte. Elkűtte a mátkájához, a szeretejihez.

Amikor meglátta, nem tudta még, mit es csináljon neki örömibe. A legény sírval mondja: „Ne közeledj héjzám, ma vélem egy nagy dolog történt.” Leány nagy megijedve nezi a legént, hogy ő mit pacilt.

Elkezdi a legény mondani neki es: „Mátkám, édes mátkám, csobánlegény vótam. Lefeküdtem vala s a patak martjára. Sárig esküdt kégyó bébútt kebelembe. Aki azt kiveszi, fél karját megeszi. Talán, édes mátkám, talán te kiveszed?” Sírva mondja a leány: „Mintsábbad ellegyek az én mátkám nékült, inkábbad elleszek a fél karom nékült.” Odament a leány, feltűrte az ingujját, hogy bényúljon a kebelibe. Sírva mondja a legény: „Jól gondolkojz meg, hogy mit akarc csinyálni, met egy kezedveli maradsz. Egyiket megeszi.” — „Nem búsulam én azt, ha egyvel se maradok es, csak azt láthassam meg, hogy téged megszabadítsalak.” Akkor felkel a legény, s odamejen héjza. Kicsinyálta a kebelit. Sírva mondá neki: „Mátkám, édes mátkám, sirítsd el fejedet, hogy nehogy te megijedj.” — „Én ijedjek meg? Meg akarom látni, hogy ül kebeledbe.” Bényúla leány

kebelibe, keresi erre, keresi emerre. Há mikor kiveszi, mind szép sárig arangy.

Megijed a leány, nezi a legényt, kérdi, hol a kégyó. „Nincs kebeledbe?” A legény megölelte, s mondja neki: „Nem vót nekem kégyó az én kebelembe, csak meg akartam látni: fáj-e a szüved értem. Ennyi sok üdőre elfelejtettél-e?” — „Hogy felejtselek el? Éjjel-nappal csak héjzád gondoltam.”

Akkor megfogta a legény, oltár eleibe vitte, megesküdtek. Hazamentek a leányhoz. A legény az édesapját, édesanyját s testvéreit még oda se hitta. Met ő meglátta vót, hogy nem fáj a szivik érte.

Olyan jól éltek, többet nem vót még merre. Ingemet is odahíttak vót a lakodalmikba. Én vótam a főzőné. Úgy láttam, mind most.

Rácsila (Moldva), 1959

266

SZÉP ILONA

A CSUDAHALOTT. I.

Vót eccer egy legény s egy leány. Azok erőst szerették egymást. A leánynak vót egy rossz mostohaanyja. Mikor látta, hogy ők úgy szeretkeznek, örökké tiltotta.

Látta a legény, úgy eltiltották, hogy ők nem tudnak találkozni, mondja az anyjának: „Édesanyám, mit tudjunk csinálni, találkojzam Ilonával.” „Ne búsulj, fiam! Csináltassunk ezüst malmot. Odagyűlnek sokan csudájára, s háha odajő Szép Ilona es.” — Odagyűltek sok éfiak, sok legények, sok leányok, de nem vót köztik Szép Ilona.

Eseng mondá a legény: „Édesanyám, mindcsak meg kell haljak Ilonáétt.” — „Fiam, magad, Mónár Bálint, nehogy te meghalj Ilonáétt s az ő szépségiétt. Csináltas-

sunk egy rézmalmot! Odagyűlnek szép éfiak, s köztük leszen Szép Ilona."

Csináltattak egy rézmalmot. Még idegen falukból es odagyűltek csudálkozni, de a boszorkány anyja őt nem engedte el, Szép Ilonát.

Eseng mondja Bálint az anyjának: „Mindcsak meg kell haljak Ilonáétt, Ilonának szépségiétt." De az édesanyja kezdte biztatgatni: „Hadd el, fiam, met eljő ő es! Csináltassunk aranymalmot! Hátha eljő ő es csudálkozni." De akkor se jött el Szép Ilona. Nem engedte el az anyja.

Akkor azt mondta Bálintnak az anyja: „Ne búsulj magad, fiam. Tedd magadat, hogy meg vagy halva, hátha elengedik akkor a halálodra."

Fel es fektetik Bálintot egy asztalra. Bétakarták fehér gyócsval, s két gyertyát meggyújtottak mellette. Nagy sírval elmejen az anyja a harangozóhoz. Meghúzatta a harangokat.

Kiszökik akkor Szép Ilona s kérdi, kinek harangoznak. Mondja a szomszédja: „Meghótt Mónár Bálint." Bémejen, sírva mondja mostohaanyjának: „Na, édesanyám, meghótt immá' Mónár Bálint. Nincs kitöl immá' féltsen. Nem engedett csudájára, engedjen el halálára!"

Mostohaanyja kihódatta haját vele, felőteztette fődig gyászba, s elengedte halott látni. Mejen sírval Szép Ilona. Meglátta Mónár Bálintnak az anyja: „Ügyelj oda, fiam, me' jő Szép Ilona. De tudd meg tőlem, ha te most elengeded, visszamenyjen az anyjához, többet soha nem adsz szemet véle." Akkor bé es ment Szép Ilona. Reaborult Mónár Bálintra, s kezdte siratni: „Kelj fel, kelj fel, Mónár Bálint! Mikor ingemet es elengedtek héjzád, akkor ilyen szomorúan kaplak téged. Ejsze így vót ez Istentől nekem kirendelve, hogy örökre eltiltsanak egymástól." Akkor fel es kőtt Mónár Bálint, s megölelte Szép Ilonát. „Nem vagyok én meghalva, csak azétt tettem hótté magamat, hogy engedhessenek

ide téged.” Úgy megijedett Szép Ilona. „Mi haszon ez, Mónár Bálint, met mind csak eltiltnak így minket.” — „Többet sohasem, Szép Ilona. Met én tégedet innet nem eresztlek haza!”

Levetette gyászruháját s felőtöztette fejér gunyába. Elmentek a templomba, megesküdtek s többet nem engedte hazamennyen.

Rácsila (Moldva), 1959

267

TÜNDÉR ANNA S MÓNÁR JÁNOS

A CSUDAHALOTT. II.

Hol vót, hol nem vót, hol a tetűt s a bolhát rézpatkóba verték, s a súlyval s a fenével meg ne botorkájzék, há vót egy legény, Mónár János, s vót egy leány, Tindér Anna.

Ők, ezek az éfiak ojan igazán szeretkeztek, úgy szerették egyik a mást, hogy azt nem es lehet kimondani, Mónár János kérelte es az anyját igen-igen, hogy engedje meg, vegye el Tindér Annát asszonyául. De édesanyja nem fogta engedni, elvegye. Nem es roszszaságból, csak azt mondta: „Tindér Anna szép leány, de nem szereti Mónár Jánost igazán.” Mónár János es azt mondta az anyjának: „Édesanyám, én érte fogok meghalni.” — „Ha meghalc es magad, édes fiam, eltemetlek, de én téged bú s bánatra nem nevellek.” — „Édesanyám, engedjen meg nekem, hogy menyjek el s búcsújzak el tőle!” El es indula nagy szomorán Mónár János babbájához. Babbájának ajtójába vót egy rózsafa kinővel. Leültek a rózsa tövére, s ott ketten beszélgettek. „Acca, Anna, jobb kezedet s csókoljam meg két orcádat, met anyám nem engedi, én tégedet elvegyelek. De azt es tudd meg magad, Tindér Anna, szép szerelmem, érted fogok én meghalni. Mikor meg-

hallad, hogy harangoznak, tudd meg magad, hogy én meghaltam. Magad őtejzél fel tiszta gyászba, s úgy gyere el az én halálomra. Erről a rózsafáról szakajsz magad egy szálat, szúrjad a mejjembe, hogy tudja meg anyám, hogy magad es szerettél ingemet igazán." Hazatére Mónár János, s bémene az házba. Elvevé az nagy kést az asztalról, bémene a virágos kertjibe, s beléütte szívibe. Mónár János elnyúvadott az véribe, mind kicsi hal az Duna vizibe. Édesanyja megkapá Mónár Jánost a kertjibe meghalva. Felölelé, s gyászos koporsójába tette. Meghuzatta a nagyharangot, s oda es fogtak gyűlni sok éfiak Mónár János csudájára halott látni. Tindér Anna, mikor meghallta, hogy harangoznak, ki es állott ajtajába, s kérdi vala szomszédját, vajon kinek harangoznak? „Megholt, megholt Mónár János, most jövök a csudájáról." Tindér Anna keservibe sírni foga. Bémene nagy jajszókval édesanyjához. „Édesanyám, édesanyám, meghala már az én babbám. Erejszen el halott látni!" Felétezett tiszta gyászba, s úgy ment Mónár János halására. Reábújt az koporsójára, forró könyveket hullatott az orcájára, s nagy keservesen siratta. „Babbám, babbám, szép Jánosom, nem engedte anyád, elvégy te ingemet. Értem fogtál meghalni, már én es érted fogok meghalni. Tudja meg anyád s az egész világ es, hogy én téged igazán szerettelek." Tindér Anna megcsókolta babbáját, s akkor abba hejbe meg es szakadt a szüve. Egy koporsóba belétették őket, el es fogták a sírba kísérni. De az anyja Tindér Annát olyan keservesen siratta, hogy ki hallta, mindenki vele sírt. „Leányom, leányom, szép tindér leányom, már én csak tőled nékil maradtam. Vegyen példát róla minden édesanya, hogy két édes szűt ne fogjon elválajsztani soha egymástól. Met amikor két édes szű egymástól elválik, még az édes méz es keserűvé válik. Akkor megtudhajsák, hogy halál fog történni."

Lészped (Moldva), 1959